

La plaga de la llagosta de 1687-1688 a Sant Celoni, origen de la Festa Major de setembre en honor de la Verge del Puig de Bellver

JOAN PORTALS MARTÍ

A les acaballes d'un segle en què les dificultats s'havien anat acumulant en el dia a dia de la gent de Sant Celoni i de tot el Baix Montseny, els quals havien hagut de suportar un clima rigorós, collites escasses i les fams subsegüents, esporàdics episodis d'epidèmies i, a més a més, uns allotjaments militars forçosos que venien a gravar encara més les seves migrades economies, la vila va viure un episodi que trencà, per un moment, aquesta dinàmica negativa i que, malgrat els temors de la col·lectivitat, va tenir una solució més favorable que en la majoria de pobles de l'entorn més immediat.

Es tracta de la coneguda com "*plaga de la llagosta*", que en els anys 1686-1688 va assolir Catalunya i que, segons les fonts de les quals disposem, va passar per Sant Celoni i entorn immediat sense produir grans danys als conreus. I, com veurem, aquesta circumstància va ser el motiu pel qual la vila decidís celebrar una Festa Major a principis del mes de setembre en honor de la Verge del Puig de Bellver en agraïment per haver-la deslliurat de la plaga.

I així resulta que, des d'aleshores, la Verge del Puig és copatrona de la vila i que aquesta celebra la Festa Major de Setembre a més de la Festa Major

en honor del seu patró Sant Martí. Ho veurem tot seguit examinant els testimonis escrits que s'han conservat d'aquests fets.

Per una banda, a l'anomenat *Llibre de les Determinacions de la Comunitat*, que es conserva a l'arxiu parroquial de Sant Celoni, podem llegir:

Als 19 d'agost del pnt. Any 1687 comensaren de arribar las llagostes en lo terme de St. Celoni y, gràcies al Sr. que, per medi de María Santíssima, no feren ningun dany, haventlo causat y grandíssim en altres termes...

Quan lo poble de St. Celoni experimentà lo favor tant gran de Maria Santíssima de haverlos deslliurat de la plaga de la llagosta, se resolgueren de pendrarla per Patrona de la vila y terme, y de dedicar un dia pera fer festa ab la igualtat matexa se fa la festa per lo Gloriós St. Martí, bisbe ...

Per l'altra, a la col·lecció de fons notariais dipositats a l'Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar trobem una escriptura del notari que era de Sant Celoni en aquells anys, Josep Salvador Fexes (Ref. Manual 19-381, foli final u) que conté també un interessant apunt sobre la plaga de la llagosta a la població. És un document força descriptiu de la plaga i confirma la presència dels fitòfags a la vila i als seus voltants, encara que és menys optimista que el primer document que acabem d'esmentar (segons el qual "*no feren ningun dany*") pel que fa als seus efectes sobre els camps: el notari diu que les llagostes no afectaren la collita de blat però sí els productes de les hortes i, en menor quantia al cànem i al blat de moro. Encara que confirma que es feren grans pregàries "*per mitigar la ira de Déu*", Josep Salvador Fexes no esmenta la decisió de prendre per Patrona de la vila a la Verge del Puig i de dedicar-li una festa.

Aquest document notarial diu així:

A mig mes de juliol 1687, arribaren en lo territori de la present villa de Sant Celoni gran multitud de llagostas. Venían devés la Plana de Vich, eran de color pardo, las camas vermellas, grossas com las ordinàrias (que) se crien per assí; eran ab tanta abundàntia que des de las deu oras de matí fins a las 7 de la tarda volàvan, alsan-sse y posant-se que aparexia una nevada espessa en lo modo de càurer tant espessas, causa que lo sol los feya blanquejar las alas. Se manjàran las carabasseras, sebas y cols totas; als cànems y blat de moro feren també un poch de mal. Envés la Plana de Vich, Sagarra, Urgell y circunvehins, allà, destruían los blats; assí no y fóran a temps.

Se feren vàrias diligències per matar-las; assí usaren que al matí antes de ésser calent lo sol y al sol post, hi anaven ab llansols y los estenían de l'un cap a la terra y l'altre cap tenien dos homens, hu a cada cap; y posats uns vint llansols ajustats de exa manera, a modo de mitge lluna, donas, criaturas y altres ab ramassos venían per davant batent la terra, y las llagostas fugían saltant devés los llansols per no poder volar causa los faltava lo calor del sol, y totes se posàvan als llansols, y posadas en ells, promptament se

plegàvan los llansols y se posàvan dites llagostas dins unas sacas, y se portàvan a diffarents sots que fèyan sis homens de orde del comú, molt fondos. Altres medis se prengueren per extinguir-les, però eix fou lo millor ... veritat viu die (que) se matàran més de sis quartans, y durà molts dies (que) no era coneixent ... se feren grans pregàrias per mitigar la ira de Déu.

Entre els dos documents es detecta una diferència pel que fa a la data en que les llagostes arribaren a Sant Celoni: mentre el text notarial situa la seva arribada a mitjans de juliol, l'elaborat per la Comunitat del Rector i preveres esmenta la data del 19 d'agost del mateix any, encara que del seu context i de la documentació i testimonis referents a termes propers sembla evident la seva presència al terme i als seus voltants durant el mes anterior.

El que havia passat, doncs, aquell estiu de 1687 a Sant Celoni ens ho resumeixen, cadascun a la seva manera, els documents que acabem d'esmentar. Però, què succeïa a la resta de Catalunya aquell estiu de 1687? Què era aquella plaga que havia causat tant grandíssim dany en altres termes?

Turó de la Mare de Déu del Puig des del campanar de Sant Celoni, 1952, Arxiu d'imatges de Sant Celoni.

1. LA PLAGA DE LA LLAGOSTA A CATALUNYA

L'any 1684, eixams de llagostes procedents de l'Aragó envaïren les comarques lleidatanes. Fins ben entrat el 1687 els seus efectes quedaren localitzats a la part occidental de Catalunya, però a partir d'aleshores es produí una progressió cap a l'Est de tal manera que la plaga es generalitzà per tot el país.

Al Manuscrit anònim num. 503 de la Biblioteca de Catalunya que es titula *Sucesos de Cataluña desde el año 1640 hasta 1693* es diu:

... Y esta año pasaron desde Cervera hasta el Empurdán que son cerca de veinte y cinco leguas, en la parte de Urgel y en lo más de la Segarra no dexaron cosa verde ni grano y fue esto desde Cervera hasta Gerona... La mayor abundancia de ellos este anyo se vieron en la parte de Calaf y la plana de Vique en estas partes hicieron mucha cría y haviéndola dexado aunque no tanto en el campo de Tarragona, Panedés, Pla de Baxes, Solsona, Cardona, Manresa, Luçanés, Vallés y alguna poca en las comarcas de la costa". I, més endavant, segueix: "ivan cayendo siempre como lluvia estando de ellas cubierta la tierra y en algunas partes havia medio palmo unes ensima de otras... Estaba la gente unos y otros aturridos de manera que parecia ser el fin del mundo por toda Catalunya".

Els testimonis dels coetanis confirmen que la duresa de la plaga fou extraordinària. Un fill de Joan Guàrdia, pagès de l'Esquirol, ho manifestava així:

Cosa miraculosa del que s'à socseït aquest any de 1687 en aquest lloch de l'Asquirol, de l'aspart que la gent an tingut de una plaga de llagostas, com dos anys se deïan que éran a Orgell y com dit any son vingudes en la Plana de Vic y al Llosanés y del gran aspart que donaven que así deïan que no deixavan ni blats ni cosa que elles pasasen; lo aspart que la jent tanian y las pragarias que fèan a Vich de profasons y al Sr. Bisbe digué Misa al mix de un camp y astant dient missa las llagostes arribaren.

Les Memòries del clergue Joan Avellà, administrador resident al mas Can Sala de Dalt del terme d'Arenys de Munt, també en fan esment:

Lo any 1687 vingué una plaga de llagostes por tot Cathalunya que se anaven menjant tot lo que topàvan y eran ab tanta abundància que feya horror y anàvan venint com si fos pluja, que tapàvan en part lo sol, y jo ne començí a véurer a casa Sala als 26 de juliol; y als 27 de dit, baxaren tantes que era una pluja dellas continua... com si fos una nevada contínua...

També Francisco Gelat, pagès de Santa Susanna, a la comarca del Maresme, fa referència a les seves Memòries a la presència d'aquests animals:

Primo en aquest any 1687 an vingut en esta província de Catalunya gran multitud de llagostas, y en est pla de Pineda son entradas vuy, als 26 de ju-

liol de dit any, y eran ab tanta abundància que causava espantament... Y se mengàvan lo blat y tota cosa verda que y avia per los camps. Era una cosa que, per no aver-o vist ningunas persones, per velles que fósan, causava gran admiració.

Un altre pagès benestant, en aquest cas resident a Arenys de Munt, Francesc Bellsollell, explica també a les Memòries familiars que:

lo dia de Sant Jaume, que contam als 25 de juliol de dit any 1687, arribaren la gran multitut de las llagostas en casa d'en Sallés de la Gatosa... Y lo endemà, dia de Santa Anna, molt matí, ja foren per a tot per assí... ab que nos dexaren cosa de ortalisa y no nos dexaren planta viva, que a fins las espigas del blat de moro, cànem, carabaseras, tot s'o menjaren...

La documentació conservada en diversos arxius parroquials del país confirma que ja pel mes de maig del 1687 les llagostes devastaven la comarca de Les Garrigues des d'on passaren a les terres de l'Urgell i quasi immediatament al Solsonès i al Bages. Processons i rogatives col·lectives eren el comú denominador en tots els pobles que patien la presència devastadora dels animals. En el cas de Solsona, a més, el poble va fer un vot a la Mare de Déu del Claustre i també a la del Miracle.

La Plana de Vic no escapà tampoc de la plaga que, des d'allí, s'anà estenent cap el Montseny i el Congost. Viladrau, Arbúcies i La Garriga, pobles on, segons testimonis locals, "n'hi ha mix pam de gruxa" i en els que "si s'hi multipliquen com aquesth any la gent se tenen de morir de fam". A Cardedeu, segons narra un veí del poble, "als 16 de juliol de 1687 entraren les llagostas i foran ab tanta abundància que cubrian la terra, debastant les hortalisses... que no y dexaven fulles, y continuaren est estrago fortament uns quinze dies...".

Fins i tot els dies 24 i 25 de juliol les llagostes entraren a la ciutat de Barcelona, on des de l'any 1686 es feien pregàries i processons "per la benedicció de la terra y malehir les llagostes" segons recull el *Dietari del Antich Consell barceloní* (vol. XX, pag. 290). I quan el 10 de setembre d'aquell any 1687 es produí un incendi en la sagristia de l'església de la Mare de Déu de la Mercè, el següent 25 de setembre, segons explica el *Manual de Novells Ardits*, "se tingué Consell de Cent y per la plaga de las llagostes prengué la present ciutat per patrona María Santíssima de la Mercè".

Veiem, doncs, aquí el paral·lisme entre les decisions preses pel poble de Sant Celoni i pel Consell barceloní, encara que la motivació explícita no era ben bé la mateixa: mentre els celonins volien agrair a la Mare de Déu que la llagosta havia passat per la vila sense produir grans danys com sí succeí en llocs propers, els consellers barcelonins estaven convençuts

que l'estat de postració moral de la ciutat era el que havia provocat la ira del cel i, en aquest sentit, ja l'11 de juliol de 1687 havien enviat una ambaixada al virrei, Marquès de Leganés, per tal que hi posés remei:

que seria molt agradable al servei de Sa Divina Magestat lo evitar tants pecats públics y tantes ofenses com se fan a Déu Nostre Senyor per raó de tantes dones públics y profanas y tantes terceres com també cases de joch y triquets amb tant escàndol...

Per ells, doncs, la plaga de la llagosta i l'incendi de la sagristia de l'església de la Mercè eren una bona prova de la ira divina que calia aplacar i per fer-ho, i per intentar evitar la presència de les llagostes destructores de les collites, van decidir posar la ciutat de Barcelona sota el patrocini de la Verge de la Mercè.

És un tret comú als escrits dels coetanis proposar remeis contra aquella plaga que afligia el país. Entre els que podríem qualificar com a remeis "divins" són generals les recomanacions de fer pregàries a Sant Gregori i Sant Agustí considerats advocats contra cuques i llagostes. Entre els remeis "humans" recomanen la pràctica del llençol i la borrassa per capturar-les quan estan damunt els camps, així com llaurar les terres quan les llagostes estan en fase d'avivament perquè "damunt de la terra lo Sol y inclemències del cel los consumeix o los aucells sels menjan".

En la fase en què els animals inicien el vol, s'aconsellava que "lo remey millor es prender uns buitres de tela de estopa o lli amples per alt, y estrets per baix, y sis o vuit persones en cada buitres, agafa gran quantitat de ellas, tanta, que matara cada buitres tots los dies sinch o sis quarteres", per matar-les i enterrar-les després.

També, per quan les llagostes són ja grans i es preparen per la posta d'ous, es recomanava "penjar algunes rates pinyadas mortes en los arbres més alts" i "prendre moltes llagostes y cremarlas en los mateixos camps y marges; perquè en arriben lo olor a las demás, las deixen sense sentit, y part de ellas se moran, o lo Sol consumeix...".

Segons explica l'historiador britànic Henry Kamen, l'hivern de 1687-1688 va ser extremadament fred a Catalunya; amb això, i amb les subsegüents inundacions que hi hagué durant la primavera de 1688, quedaren exterminades la llagostes. En cessar la plaga, moltes poblacions van expressar un agraïment públic per la seva eliminació. Per exemple a la ciutat de Barcelona es va fer una ambaixada ciutadana al capítol catedralici per tal de coordinar l'acció de gràcies a la Mare de Déu de la Mercè "per haver-nos alcançat de son preciós Fill en extinguir la plaga de la llagosta desta comarca". L'any següent, a més, com documenta l'historiador Ferran Soldevila, els consellers barcelonins van fer pintar un quadre destinat a

perpetuar aquest agraïment; en aquest quadre, conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat, es mostren les llagostes volant sobre la ciutat de Barcelona i els consellers vestits amb la gramalla.

2. LA PLAGA A SANT CELONI

Al començament d'aquest treball ens hem referit al llibre de *Determinacions de la Comunitat* del rector i preveres el qual conté la "*Relació de la plaga de la llagosta de la qual fou molestada la pnt. Vila de St. Celoni en los anys 1687 y 1688*", en un text que Mn. Jaume Vilageliu reproduïx a l'apèndix de les seves *Estampes històriques de Sant Celoni*. Es tracta d'un text datat el 8 de setembre de 1689, que és molt interessant de llegir, ja que és un document que, juntament amb el del notari Fexes que al principi hem transcrit, ens aporta informació valuosa sobre els esdeveniments que van succeir a la vila en aquells anys 1687 i 1688, uns esdeveniments que acabaren amb la decisió de prendre la Verge del Puig de Bellver com a Patrona. El text, a més, ens permet conèixer noms i cognoms d'una sèrie de personatges que en aquells moments eren protagonistes de la vida religiosa i política de la vila.

A l'Arxiu Parroquial hi figuren també, a més del document diguem-ne oficial que narra els esdeveniments d'aquells dies, unes Notes del rector Joan B. Fontanet, que havia pres possessió de la rectoria de Sant Celoni precisament el dia de Sant Jordi d'aquell mateix any 1687. Aquestes notes es troben en un lligall que, amb el títol de *Consueta* conté documentació molt diversa, com algunes Visites Pastorals fetes durant el segle XVII, algunes referències a censals i també un llevador de rendes de l'època; al lligall hi ha també una pàgina solta que esmenta les grans sequeres que els celonins hagueren de suportar els anys 1718, 1737 i 1775 amb les consegüents rogatives que es feren per apaivagar-les.

Encara que les notes del Rector esmentades poden semblar reiteratives respecte al document que posteriorment es va incorporar al llibre de *Determinacions de la Comunitat*, penso que és interessant reproduir-les també, ja que no tenim cap altre testimoni dels fets ocorreguts aquells dies a la vila i són una viva descripció dels nombrosos actes religiosos que, com en tants altres llocs de Catalunya, s'organitzaren per intentar aplacar la ira divina, una ira que s'intuïa era la causa directa de tantes desgràcies que afligien a la gent des de feia anys, la darrera de les quals era la plaga de la llagosta que amenaçava unes collites ja normalment precàries i, per tant, la subsistència de la gent. Aquestes notes comencen així:

Notes fetes pel rector Joan Bpta. Fontanet que prengué possessió el 23 d'abril de l'any 1687, dia de Sant Jordi.

Al 24 de juny de 1687. Per causa de la plaga de la llagosta que fou en tanta multitud que cubrien lo sol, lo dit Dr. Fontanet feu una missió que durà vuit dies que tots los dies predicava y los PP. Caputxins en tot li assistien, assí en la processó de nits fent-se lo acte de contrició y cantant jaculatòries com en la processó de penitència; los sermons se predicaven en la capella de Sant Francesc Xavier la qual capella ha de ser sagristia quan Nostre Senyor vulla sia ja acabada la Iglesia y per major comoditat de la gent se feu en dita capella.

Per lo mes d'agost del mateix any 1687 els vespres dos vegades la setmana lo mateix doctor Fontanet feia una plàtica després d'haver tingut un rato d'oració mental y després disciplina per espai d'un miserere. A les tardes, per espai d'una hora i mitja, tenint Nostre Senyor descobert, se feia tenir oració mental y una platiqueta. Tot això se feu perquè Nostre Senyor aplaques sa ira que per nostres pecats teniam justament merescuda y Nostre Senyor, per medi de María Santíssima fou servit que havent vingut la llagosta no feu dany a nostra parròquia; y per això la prenguérem per Patrona y advocada d'esta parròquia.

Al 20 d'agost, dia de Sant Bernat, se començà a cantar la lletania de Nostra Senyora amb la Salve y lo Rector y los reverends preveres nos obligarem en dir-la amb obligació de pecat mortal ni venial; i quan se canta se toca la campana Martina perquè tots los demás agenollats la digan, i dit Benet Ignasi de Salazar, bisbe de Barcelona, a instància de dit rector, ha concedit quaranta dies de perdó a qui la diria y cantaria.

Cantant després de la Missa Major la lletania de Ntra. Sra. amb l'Antífona, la Salve Regina i repetint tres vegades los versos "Mostra te esse Matrem", "Ora pro nobis" i "Defende quesumus Beate Maria sempre Virgine intercedente".

Després d'aquesta nota del rector, es reproduex també el text del document del llibre de Determinacions de la Comunitat que es troba escrit als folis 13, 14 i 15 d'aquest, text al qual ens hem referit abans. En una nota lateral està escrit: Resolució i deliberació feta per lo Reverend Rector y capellans per la Festa de Ntra Sra. en lo Santíssim Nom de Maria en la dominica infraoctava de la Nativitat de Nostra Senyora en lo mes de setembre. Ambdós textos, idèntics, diuen així:

Relació de la plaga de la llagosta, de la qual fou molestada la pnt. Vila de St. Celoni en los anys 1687 i 1688.

Essent lo pnt. Principat de Cathalunya infestat de la plaga de la llagosta, que cubrien lo sol al mitg del die y los arbres estaven de tal manera roplits de llagostes, que nos podien conexas quins arbres eran; amb llansols anaven la gent pera matarla que per molta sen matàs nos coneixia ningun remei; y per sò determinaren los srs. Deputats enviar al SSm. Pare nostre Inocencio

onsè pera que se dignàs concedir algun Jubileu pleníssim a fi de aplacar la ira del Sr. per eix medi; y lo St. Pare lo concedí i donà facultat pera que tots los Prelats, Rectors y demés fàsian los exorcismes als camps, en nom de sa santedat los fessen; y juntament lo Sr. Bisbe de Barcelona, lo Illustríssim i Reverendíssim Sr. Don Fra Benet Ignasi de Salazar, Monje Benito, envià un mandato al Rnt. Rector de la pnt. Iglesia pera que predicàs al poble y lo exortàs per a pregar al Sr. se apiadàs de nostre Principat, casi tot infectat ja de la llagosta, y a la pnt. Vila fos servit de deslliurarla de la llagosta, que encara no estava infectada quant rebé dit ordre lo Rnt. Rr. Que fou lo dia de St. Joan Baptista a 24 de juny de 1687 a la tarde. Rebut lo orde de sa Ilma., lo Rnt. Rr. se conferí ab los srs. Batlle y Jurats de dita vila y los participà lo avís de sa Ilma. y juntament los convidà perquè assistisen al vespre del mateix dia de St. Joan al acte de contrició ques faria per la vila; convidà als Srs. Rnts. perquè assisticen a tant sancta funció; convidà així mateix al P. Guardià del Convent dels Pares Caputxins de la pnt. Vila que se anomena-ve lo P. Fray Joan Baptista de Barna. y aquest manà a sis religiosos pera dir jaculatorias. Ab aquest acompanyament, al toch de las ave Maries, isqueren de la Iglesia parroquial; en la plaça lo Rnt, Rr. feu una plàtica ab acte de contrició; y un religiós caputxí ne feu una altra al cantó davant la Iglesia nova; y finiren la Professó en la capella de S. Francisco Xavier (que a temps venir ha ser la Sacristia).

Lo Rnt. Rr. féu un sermó i comensà a donar principi a la Sta. Missió, la qual durà vuit dies; que cada dia predicava per la tarde cerca de las set hores ab un gran concurs de poble, axis de la present vila com dels circumveïns. En lo dia del diumenge passat St. Joan se féu un profesó pública de penitència; en la plaça predicà lo P. Fra Bonaventura de Mataró, Religiós Caputxí, féu altra plàtica ab gran contrició y tota la Professó movia a tristesa i pena.

Acabada la dita Missió lo Rnt. Rr. per espay de casi un mes, totes las tardas descobria lo Santíssim y al so de una campaneta feya anar per la vila, y ab la gent que acudia feya una plàtica excitant a contrició dels pecats; y després de alguna mitja hora de oració mental, finia ab lo Rosari de N^a S^a o corona dolorosa que consta set vegades lo Pare Nostre y set Ave Maries a honra y glòria dels sets dolors més principals que Maria Santíssima patí en la vida, mort y Passió de son fill Jesús. Després, dos vegades a la semana, després de tocases les Ave Marias, se congregaven molts homens (tan solament) y los Rnt. Rr. los feya tenir mitja hora d'oració mental, mitja hora de plàtica, la disciplina per espai de un miserere.

També ordenà que los minyons, vestits de blanch, cridant Misericòrdia, anassen ab professó ab un Sn. Christo a la Mare de Déu del Puig de Bellver, y així mateix alguns dies les minyones vestides de blanch y descalsas.

Als 19 de agost del present any 1687 comensaren de arribar las llagostes en lo terme de St. Celoni y, gràcies al Sr. que, per medi de María Santíssima, no feren ningun dany, haventlo causat y grandíssim en altres termes; y perçó suplicà dit Rnt. Rr. A la Rnt. Comt. tingués a be de que cada dia in

perpetuum, después de celebrada la missa conventual, se resaren las lletanias de María Santíssima, lo sub tuum presidium, la Salva Regina, repetint tres vegades monstre te esse Matrem, y ab los versets ora pro nobis, etc. y la collecta defende quesumus, domine, Bte. Viriginis Marie intercedente etc.; y perquè tots los habitants de la vila la diguessan, se tocà la campana dita Martina; y per que millor la diguessin, lo Ilm. Sr. Bisbe, a petició del dit Rr. concedí quaranta dies de pardó a qui la diria; y la Rnt. Comunitat vingué bé en fer este obsequi a María Santíssima, sens que haja tingut intenció de obligarse de fer vot per dirla, sinó sols molt voluntàriament, sens culpa alguna en cas se deixàs de dir; y se comensà cantar lo dia de St. Bernat als 20 de agost de 1687, pera que María Santíssima se dignàs de deslliurar a la pnt. Vila de la pnt. Plaga y al temps esdevenidor de qualsevol adversitat y desdita.

Quan lo poble de St. Celoni experimentà lo favor tant gran de Maria Santíssima de haverlos deslliurat de la llagosta, se resolgueren de pendrarla per Patrona de la vila y terme, y de dedicar un dia pera fer festa ab la igualtat mateixa se fa festa per lo Gloriós St. Martí Bisbe; y pera que s'efectuàs de la manera se desitjava, als 28 de juliol del any del Sr. 1689 lo Rnt. Rr. proposà a la Rnt. Comunitat de que tots anys per lo Diumenge infra octava de la Nativitat de N^a S^a, que la Isglesia Sta. per tota la universal Isglèsia celebra lo dolcíssim y sanctíssim nom de Maria, se fes la festa; que lo dia antes per la tarda se cantassen completes... Lo dia de la festa al matí, Tercia, l'offici; per la tarde, vespres y completes, ab professó sens estipendi; tot lo qual abraçà y determinà la Comt. obligarse a fer esta demostració a María Santíssima; y així mateix la vila se obligà a pagar los menistrils y músichs, Iluminaria y a ordenà que los macips se vestissin com lo dia de St. Martí; al vespre de la vigília fan fochs en lo campanar de la Iglèsia, en la força y en Ntra. Sra. Del Puig de Bellver; a la matinada del dia de la festa van los musichs tocant conforme lo dia de sant Martí, y a la professó aportan totes las banderes, la del S. Sagrament, la del combregar y la bandera del Corpus.

Y pera que en avant cònstia, se ha determinat per lo Rnt. Rr. y Comt. que se escrigués esta relació en lo llibre de las Determinacions de la Comt. per lo secretari de ella, que pnt. és lo Rnt. Rafel Arquer, essent Ror. De la present Isglèsia lo Dr. en Sta. T. Joan Baptista Fontanet; y comunitaris los Rnts. Pau Cabanyils, com a obtenint lo Benefici de Sant Vicens; Valentí Roca, obtenint lo Benefici de la Resurrecció del Sr.; lo Dr. Narcís Mascaró, com a obtenint lo benefici del Sm. Sagrament; lo Rnt. Rafel Arquer, com a obtenint lo Benefici de St. Anthoni, en lo Hospital dels pobres fundat; lo Rnt. Francesc Sauleda, com a obtenint lo Benifici de Ntra. Sra. dels Àngels; lo Rnt. Jaume Astaper, com a obtenint lo Benefici de St. Joan Baptista y evangelista; lo Rnt. Joan Salvador, com a obtenint lo Benefici de Sant Martí; lo Rnt. Jaume Framis, com a obtenint lo Benefici de Sta. Anna; lo Rnt. Dr. Pau Gelabert, com a obtenint lo Benefici segon de St. Miquel.

Batlle lo honorable Franc. Aliot; Jurats, los honorables Gerònim Salvador y Miquel Bosch, ferrer; Clavari, Josep Deulofeu, sirurgià; obrers, Joan Farrera, candeler, Josep de Ramis, pagès.

En St. Celoni avuy als 8 de sbre. 1689.

Veiem que es tracta d'un document molt complert amb un plantejament que emmarca el problema de la plaga a tot el Principat i, en aquest sentit, es refereix a la decisió dels Diputats de la Generalitat de sol·licitar la concessió d'un jubileu pleníssim a fi d'apacar la ira del Senyor i la consegüent concessió papal facultant als afectats per fer exorcismes al camps. A continuació, esmenta la intervenció del Bisbe de Barcelona manant al Rector prediqués al poble i l'exhortés a pregar al Senyor s'apiadés del Principat quasi tot ell infectat de la plaga. A partir d'aquí, el text –com acabem de llegir– segueix amb tot detall les decisions preses pel rector de Sant Celoni que en tot moment compten amb la col·laboració d'un poble atemorit i de les autoritats locals encapçalades pel Batlle i els Jurats de la vila.

El document és interessant també per a la memòria col·lectiva celonina, ja que explica la decisió de prendre la Verge del Puig com a Patrona de la vila com ho és també Sant Martí i, en conseqüència, l'origen de la Festa Major que des d'aleshores es celebra el mes de setembre, una festa que arrenca doncs d'aquella decisió del rector Joan B. Fontanet de proposar a la Comunitat que es fes festa el diumenge en què l'Església celebra la festivitat del Dolcíssim Nom de Maria i és, de fet, la segona Festa Major després de la del mes de novembre, festivitat de Sant Martí, el Patró de la vila.

Per últim, em sembla oportú remarcar el fet que el text ens mostra també com s'articulava en aquells anys la vida religiosa a la parròquia. A més del Rector, normalment ajudat per un Vicari, existia una anomenada "Comunitat del rector i preveres de la vila de Sant Celoni" que es regia per unes Constitucions que regulaven els drets i els deures dels seus components, el desenvolupament de les quals és possible seguir tant pel Llibre de Determinacions de la Comunitat que hem esmentat com pel Llibre de Decrets de Visita de la mateixa Comunitat que es troba també a l'Arxiu Parroquial.

Observem com, a part del rector, cadascun dels integrants de la Comunitat estava adscrit a un benefici determinat: Sant Antoni, Santíssim Sagrament, Sant Martí ... Què vol dir això? Doncs que es tractava de preveres que vivien de les rendes dels béns pertanyents als altars o a les capelles de l'església. Eren beneficis que, generalment, havien estat fundats a vegades des de feia segles per alguns particulars sota la forma de llegats testamentaris per

assegurar-se la celebració futura de sufragis en favor de la seva ànima. De fet, el benefici pertanyia en propietat a la respectiva capella o altar i el prevere beneficiat en tenia només l'usdefruit, a canvi de determinades obligacions: tenir-ne cura, oficiar les cerimònies religioses en sufragi del testador o la seva família, administrar les seves rendes etc.

Cls. J. Domènech Mansana
LA MARE DE DÉU DEL PUIG DE BELLVER,
DE SANT CELONI.

Foto de Josep Domènech Mansana. Arxiu d'Imatges de Sant Celoni.

A més de complir les obligacions imposades pel testador al establir el benefici en el seu testament, els preveres integrants de la Comunitat estaven obligats a assistir diàriament a una Missa conventual i a les Hores canòniques que es celebraven a l'església parroquial. A part dels respectius beneficis dels quals gaudien els preveres, la Comunitat pròpiament subsistia gràcies als ingressos que li proporcionaven uns drets que cobrava dels marcats setmanals de la vila i els censos que percebia a diverses poblacions de l'entorn, com figura ben detallat al Llibre de Censos de la Comunitat que conserva el mateix Arxiu Parroquial.

El document també ens detalla els noms del Batlle de la vila, Francesc Aliot, i dels Jurats, Gerònim Salvador i Miquel Bosch, integrants de l'òrgan col·legiat que, presidit pel Batlle, exercia el poder municipal. El clavari que esmenta també, i que és el cirurgià Joseph Deulofeu, era el funcionari municipal responsable de l'administració financera de la Universitat. Els obrers de la parròquia eren els laics que es cuidaven del manteniment del temple i el culte, en uns càrrecs que eren renovats anualment. En aquells anys, quan a Sant Celoni s'estava construint un nou temple parroquial el seu paper era especialment important, com devia ser el cas de Joan Farrera, candeler i de Josep de Ramis, pagès.

3. SANT CELONI A LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XVII, EN ELS ANYS ANTERIORS A LA PLAGA

Com era la vida de la gent de Sant Celoni que va viure la presència d'aquella plaga que afligia pràcticament tot Catalunya en aquells anys? Durant la segona meitat del segle XVII, Sant Celoni no havia escapat de les escomeses dels exèrcits francesos presents al territori a causa de les contínues guerres que la monarquia hispànica mantenia amb el regne veí. Malgrat els successius Tractats de Pau, les lluites van continuar durant una

trentena d'anys fins gairebé a finals del segle. Si els francesos mataven, robaven i saquejaven cases i atemptaven també contra les esglésies, l'exèrcit espanyol es mantenia allotjat a expenses del poble i els miquelets, que havien tingut un paper destacat a la Guerra dels Segadors, però que havien esdevingut un cos indisciplinat, combinaven brillants accions de guerra amb pillatges i robatoris contra la població.

Tota la comarca del Baix Montseny patia la presència de les tropes, una presència que tenia especial virulència a causa de ser Sant Celoni lloc de pas entre Girona i Barcelona i de la relativa proximitat de la frontera francesa. Els forçosos allotjaments militars que gravaven les economies de la vila i dels seus habitants, prou malmeses ja per les males collites i per les conseqüències de les epidèmies de pesta que el país va patir entre els anys 1648 i 1654, havien provocat un èxode massiu de la població que disminuï temporalment de manera dràstica al tancar-se un gran nombre de les cases habitades.

Com vaig tractar amb detall en un treball publicat al núm. 20 d'aquestes Monografies, els allotjaments militars forçosos que des de feia anys patia la vila van ser la causa que el 4 de juny de 1657 els Jurats de Sant Celoni elaborassin un Memorial que van trametre a la Generalitat a fi i efecte de detallar "el que ha patit y gastat la vila de Sant Celoni del any 1653 fins al present de 1657 per causa dels allotjaments de soldats y contribucions". El Memorial confirmava, a més, que de les 200 cases habitades que tenia la vila, 165 van ser abandonades pels seus habitants.

Malgrat l'acabament de la guerra amb França i la signatura consegüent de la Pau dels Pirineus l'any 1659, no s'havien acabat els allotjaments militars obligatoris que van continuar gravant les economies dels homes de la vila i del seu consell municipal. Aquest darrer havia de recórrer a l'endeutament, mitjançant la creació de censals, per a fer front a les despeses que la presència i el manteniment dels exèrcits li ocasionava.

Els llibres sacramentals de la parròquia ens ajuden a dibuixar el quadre d'aquells anys convulsos, previs a la plaga.

Pel que fa als Baptismes, mentre la mitjana de la primera meitat d'aquell segle XVII era d'uns 50 baptismes per any, a partir de 1650 el nombre de nens batejats comença a disminuir de manera notòria i arriba al seu mínim precisament l'any 1657, l'any del Memorial esmentat, un any en que es registren només 20 baptismes, és a dir, menys de la meitat de la mitjana. No és ben bé fins ja avançada la dècada dels anys 60 d'aquell segle XVII que el nombre de baptismes per any torna a situar-se en la seva mitjana habitual, mitjana que continuarà fins a finals del segle XVII sense alts i

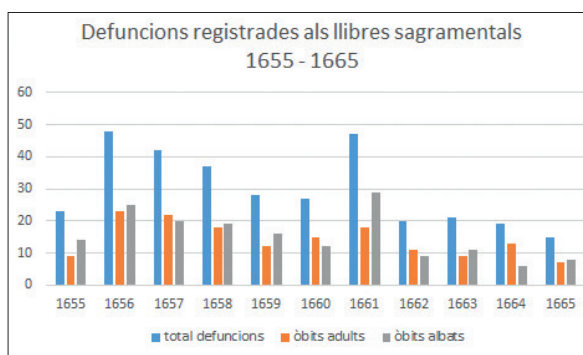
baixos ostensibles. El descens de la població és, doncs, evident entre els anys 1650 i 1660.

No podem precisar el nombre de Matrimonis que es van celebrar a Sant Celoni en aquells anys, ja que el primer llibre de Matrimonis que es conserva a l'Arxiu Parroquial acaba l'any 1644 i el llibre que el segueix que, teòricament, engloba des de l'any 1645 fins el 1741, té un buit de més de cinquanta anys i en realitat la primera inscripció que hi trobem és del mes d'octubre de 1698.

Més informació ens la proporcionen els llibres d'Òbits del període, tant pel que contenen com pel que falta. Ho veurem tot seguit.

El que primer constatem és que existeix un buit important de notícies que va des del mes de gener de l'any 1638, any en què acaba un llibre, fins el mes d'octubre de 1654 en que comença el següent. A vegades aquests buits podien coincidir amb un canvi de rector o responsable de la parròquia, encara que aquest no és el cas, ja que des de 1633 fins a 1663 el rector era el mateix: Pau Martí. Per tant, les causes devien ser altres. No és aventurar sospitar que aquest buit té potser a veure amb la Guerra dels Segadors que tant va afectar la comarca del Baix Montseny a partir de 1640, i que va gairebé enllaçar amb la pandèmia de pesta que entre 1648 i 1654 va afectar tot el país.

Les dades de què disposem són compatibles amb una disminució de la població en aquells anys, com suggereixen també les dades procedents dels llibres de Baptismes. Les defuncions anotades al llibre d'òbits són aquestes:

Es tracta d'un nombre de defuncions notablement inferior a la mitjana dels anys precedents. És a partir de l'any 1666 que les dades es normalitzen i indiquen que la població de la vila havia assolit de nou els seus nivells habituals, encara que sempre amb alts i baixos que recullen el dia a dia

d'una població subjecta a tants imponderables.

No serà fins a la dècada final del segle, superada ja la plaga de la llagosta, que es produirà un increment molt notable de les defuncions, moltes d'elles

violentes, amb notable presència de soldats dels exèrcits que actuen en el territori. Ho veurem seguidament.

4. LES CONSEQÜÈNCIES DE LA PLAGA: SANT CELONI ENTRE LA REVOLTA DELS BARRETINES I L'OCUPACIÓ FRANCESA

Encara que, com hem vist, Sant Celoni va deslliurar-se en bona manera dels efectes de la plaga que va afectar gran part del país, la comarca del Baix Montseny i el país en general no van ser aliens a la situació de crisi que les males collites de 1688 van provocar. Aquest fet va afegir-se a les càrregues feudals que la pagesia havia de suportar, als impostos reials que gravaven unes economies precàries i als costos de la guerra amb França que torna a revifar-se precisament aquell any. I, també, a la càrrega que significaven uns allotjaments militars forçosos que afectaven sobretot a les classes populars i dels que sovint es deslliuraven les classes dirigents.

Tot plegat va ser la causa d'una revolta popular, fonamentalment de caràcter socioeconòmic, que originàriament va tenir la població de Centelles com a primer focus i a la qual es van afegir els pagesos de Vilamajor a l'aixecar-se contra el privilegiats del poble, exempts de les càrregues que significaven els allotjaments de tropes. Ràpidament la revolta es va estendre per molts pobles del Vallès i de Catalunya en general fins arribar a la mateixa ciutat de Barcelona. Aquest episodi és conegut com *La Revolta dels Gorretes o dels Barretines*, i va acabar l'any 1690 amb la derrota dels revoltats i la consegüent repressió; i cal recordar que en aquell moment les classes dirigents catalanes i les institucions del país es posaren al costat del poder reial.

En el cas de Sant Celoni, la vila tampoc va fer costat als revoltats, com ho explica l'abans esmentat notari Josep Salvador Fexes (Manual 19-382, Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar) quan escriu que a l'octubre de 1687:

per causa de les compositions que se havia introduït pagar las vilas y els llocs als oficials de la cavalleria allotjada per Catalunya, se mogué un gran aplech de gent en la vila de Centellas... la terra que's commogué fou la Plana de Vich, lo Llusanès, lo Vallés fins al pont de Sant Celoni, de Caldes d'Estrach fins al Llobregat, excepto Barcelona. Nosaltres, de Sant Celoni, dexàrem de anar, perquè creguéram era ofensa de nostre rey y senyor, encara que los commoguts nos amanassàran de cremar las cases.

La fi de la Revolta dels Barretines no va millorar pas gaire la situació, ja que des del Tractat dels Pirineus signat l'any 1659, Catalunya suportava les contínues invasions dels exèrcits francesos i, consegüentment, la presència de l'exèrcit espanyol, de tal manera que els territoris més propers a la frontera com l'Empordà o el Gironès i fins i tot, d'altres no tan propers

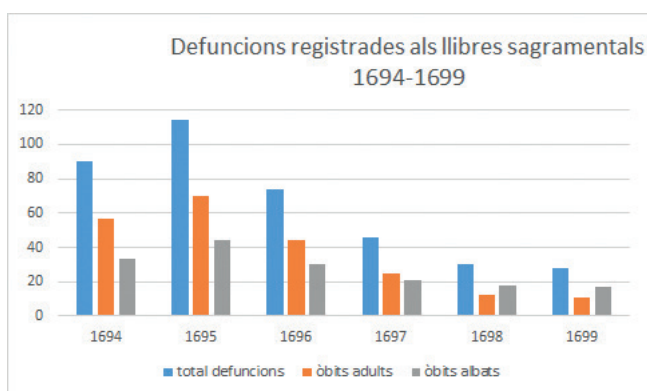
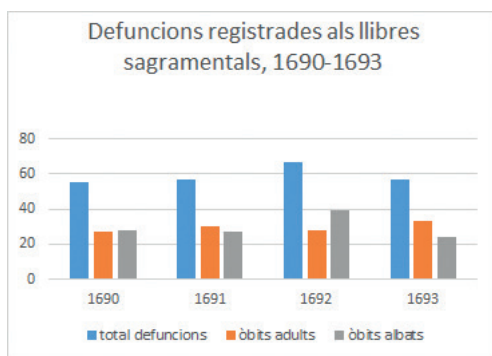
com La Selva, el Vallès o el Maresme eren terres d'ocupació permanent de dos exèrcits forasters. En aquest sentit, la caiguda de Roses l'any 1694 i l'entrada de les tropes del duc de Noailles compostes per 25.000 homes van obrir el camí a l'ocupació d'un extens territori que anava des de Palamós i Girona, fins a Hostalric, Sant Celoni, La Roca o Arenys.

Són anys en què, després d'ocupar Hostalric, els francesos fan acte de presència al Vallès i arriben fins a La Roca i, per la banda de la costa, fins Arenys. En tenim constància gràcies, entre d'altres fonts, a les Memòries de Mn. Joan Avellà, administrador de Can Sala de Dalt, a Arenys de Munt, unes memòries que recull el llibre d'Antoni Simon i Tarrés *"Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva"*. Gràcies a elles sabem que després dels anys causats per les llagostes els anys 1687 i 1688 que malmeteren greument les collites, aquestes també es veieren afectades l'any 1691 per una gran pedregada que va causar grans danys en blats i vinyes i l'any 1695 per una gran nevada d'efectes catastròfics sobre els conreus, especialment la vinya, i que en les dues darreres dècades d'aquell segle XVII els hiverns foren extremadament rigorosos. Aquests rigors de les forces de la naturalesa van coincidir, a més, amb la presència de les tropes franceses al voltant de Sant Celoni, on van causar abundants danys a diversos masos a finals de l'any 1694. Poc després, els francesos saquejaren Tordera i cremaren diverses esglésies, mentre l'exèrcit espanyol es trobava allotjat a Sant Celoni.

És fàcil deduir que tant les tropes franceses com les espanyoles vivien de l'explotació de la gent del territori, que a més patia les violències d'uns i altres en cas de la més petita resistència, reproduint un model que s'allargava ja des de feia molts anys i que feia que la gent tingués la sensació que el poble es trobava sol davant una mena de conxorxa de castellans i francesos. Són anys en què es cova el sentiment antifrancès que explotarà violentament un segle més tard en la Guerra del Francès i que a la comarca del Baix Montseny s'encarnarà en la figura de Josep Baborés, rector de Gualba, catalitzador i màxim exponent d'aquest sentiment.

Tornem als llibres sacramentals de Sant Celoni, que en aquest cas sí que ens il·lustren abastament la realitat d'aquells anys a la vila, que havia aconseguit fins aleshores recuperar-se del forçós despoblament patit als anys cinquanta i seixanta d'aquell segle tant convuls i accidentat. El llibre d'Òbits d'aquells anys posteriors a la plaga de la llagosta registra unes dades prou explícites:

En aquests quatre anys es constata una mortalitat relativament més elevada que la que s'observa en els anys que abans esmentàvem, fruit segurament de l'increment de la població, però també d'una alta mortalitat infantil,

que iguala la dels adults, mortalitat atribuïble a la crisi alimentària d'aquells anys en què les collites eren escasses i el clima rigorós. Els anys següents registren un canvi espectacular. Veiem les dades:

Els anys 1694 i 1695 reflecteixen que alguna cosa passava, ja que la mortalitat, sobretot d'adults, s'incrementa de manera tant notable. I si llegim les partides trobarem l'explicació. L'any 1694 registra les següents morts de soldats: 4 (no diu el nom) moren al mes de juliol; al setembre moren Pere Martínez del Terç del Marquès de Torres; Martí Diaz,

sergent de la Cia. de D. Ignasi Sànchez, que va ser portat ja mort a Sant Celoni; Baldiri Camps, a l'Hospital; Josep Calvet, del Terç abans esmentat; Miquel Barrera; Josep Rabassa, miquelet; Ramon Ros, de Berga, soldat de la Cia. de Lenas de Cervera. I també aquell mes setembre es registra la mort de tres soldats més dels quals no se sap el nom. I a l'octubre, un soldat francès és enterrat també a Sant Celoni, mentre el mes de novembre un altre soldat francès és trobat mort en un camí vora el poble.

I l'any 1695, com hem vist, la xifra de morts s'incrementa encara més. I en ella tenen presència notable també els soldats. Així, el juliol són enterrats un capità alemany que havia mort a Llinars, un soldat italià arcabusejat pel terç de napolitans i un tinent de cavalls del Comissari General. A l'agost, ho van ser el majordom d'un capità de cavalls i un miquelet natural de Vic. Al setembre, un alferes de la Diputació. A l'octubre, l'alferes Miquel Camallera, i al desembre dos soldats espanyols, un d'ells mort d'una estocada. No és estrany, ja que en aquest any l'exèrcit espanyol estava aquarterat a Sant Celoni, mentre el francès es trobava a Massanet des d'on atacava el castell d'Hostalric, segons explica l'abans esmentat Francesc Gelat en les seves Memòries. Per tant, amb la massiva presència de tropes

d'un o altre signe i nacionalitat, els enfrontaments i les morts de soldats estaven garantits.

El 1696, a part de constatar-se que –com passa també en els anys anteriors– molts dels adults difunts son joves, continua la presència de militars de diferents nacionalitats i exèrcits entre els morts: un capità napolità, un sergent major de Dragons, un francès de la Cia. de Foix, tres traginers que servien a l'exèrcit, un tinent de l'exèrcit espanyol anomenat Marcos Rodriguez, i també el fill d'un granader francès del Regiment de Valons.

Aquesta presència de militars entre els morts d'aquells anys, es manté, encara que ja a la baixa, l'any 1697, el qual registra encara la mort d'un soldat francès, d'un capità de cavalls del Terç de Valons i d'un soldat del Terç dels Verds.

Tot plegat confirma que Sant Celoni i els seus voltants havien esdevingut escenari d'una guerra que enfrontava uns exèrcits forasters que vivien extorsionant els seus habitants, els quals a més patien tota mena de violències i abusos, en uns moments en què encara arrossegaven les conseqüències d'aquell segle en el qual pestes, fams i plagues s'havien succeït any darrera any. Sense comptar, a més, que la Universitat de la vila es veia obligada a endeutar-se per fer front a les despeses que tot plegat ocasionava al Comú.

I la guerra, més enllà de les morts directes que causava i que hem pogut seguir a través de les inscripcions del llibre de defuncions de la parròquia, tenia també uns altres conseqüències econòmiques (minva de les collites, manca de mà d'obra, pillatge i violència indiscriminada...) i demogràfiques, amb una incidència directa sobre la natalitat i la mortalitat.

5. A TALL DE CONCLUSIÓ

La plaga de la llagosta que, pel que acabem de veure, va passar per Sant Celoni sense fer tant de mal com en altres llocs propers, va ser un més dels episodis que es van produir en aquella segona meitat del segle XVII, un segle en què la gent patia el rigor d'un clima que alguns historiadors han qualificat com "la petita edat del gel". És el temps del Barroc, d'una cultura que és la resposta d'una societat a una dura i difícil crisi, com expliquen Antoni Pladevall i Antoni Simón en la Introducció del seu llibre *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del XVII* els quals retraten de manera precisa aquella "època de la Contrareforma, de l'integrisme religiós, de les manifestacions religiosoculturals derivades d'una angoixa i exacerbació col·lectives; temps de pregàries, cerimònies i processons per a maleir les plagues de llagosta, per demanar la pluja per salvar la collita o per excomunicar les tropes sacrílegues profanadores d'esglésies".

És un món que queda perfectament retratat, per exemple, en les notes que va escriure l'aleshores rector de Sant Celoni, Joan Baptista Fontanet en aquells dies de temença col·lectiva, on actes de contrició, jaculatòries, lletanies i processons s'encadenen un dia darrera l'altra. I, d'una manera una mica més sistemàtica, però igualment sentida, en el document posterior, ja que està datat el 8 de setembre de 1689, que va ser transcrit al *Llibre de Determinacions de la Comunitat*.

La relació dels fets ocorreguts a Sant Celoni té en comú amb la d'altres llocs que l'objecte de les pregàries i cerimònies col·lectives que s'organitzaven era aplacar la ira divina que, es creia que era la resposta als pecats d'aquella societat turmentada. Per a aconseguir-ho, per exemple, Barcelona va nomenar Patrona de la ciutat a la Mare de Déu de la Mercè i Solsona es posà sota la protecció de la Mare de Déu del Claustre i de la propera Mare de Déu del Miracle.

En el cas de Sant Celoni hi ha una diferència: la proclamació de la Mare de Déu del Puig com a Patrona de la vila i terme així com la dedicació d'un dia per a fer festa "*amb la igualtat mateixa se fa festa per lo Gloriós Sant Martí, bisbe...*" es fan perquè les llagostes "*no feren ningun dany, haventlo causat y grandíssim en altres termes*".

I gràcies a aquest fet, continua avui celebrant-se la Festa Major de Setembre que, com hem vist, té un origen històric ben concret.

Capella de la mare de Déu del Puig abans i després de la restauració dels anys 60. Fotografies de Josep M. Cortina, 1958, 1964, Arxiu d'imatges de Sant Celoni.

FONS CONSULTATS***Arxiu Parroquial de Sant Celoni***

- *Consueta*, amb temes diversos: Notes Rector Joan Bta. Fontanet.
- *Llibre de Baptismes B-4* (1654-1692).
- *Llibres de Defuncions D-3* (1654-1688) i *D-4* (1688-1707).
- *Llibre de Matrimonis M-2* (1645-1745).
- *Llibre de Determinacions de la Comunitat de Sant Martí de Pertegàs*. Folis 12, 13 i 14.

Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar.

- Notari Josep Salvador Fexes. *Manual*. 19- 381 i 382.

Biblioteca de Catalunya

- *Sucesos de Cataluña desde el año 1640 hasta 1693*. Manuscrit núm. 503. Anònim.

BIBLIOGRAFIA

- CATALÀ ROCA, Pere; *La plaga de la llagosta a Catalunya* (1686-1688). Episodis de la història. Barcelona, 1987.
- DANTÍ RIU, Jaume; "Conflictos sociales: la revolta dels gorretes 1687-1689". L'Avenç núm. 26. Barcelona 1980.
- ; *Terra i població al Vallès Oriental. Època moderna*. Edició patrocinada per l'Ajuntament de Santa Eulàlia de Ronçana. 1988.
- ; *Aixecaments populars als Països Catalans*. (1687-1693) Curial. Barcelona 1990.
- KAMEN, Henry; "Una insurrecció oblidada del segle XVII: l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688" *Recerques*, nº 9. 1979.
- PLADEVALL FONT, Antoni; SIMÓN TARRÉS, Antoni; *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*. Biblioteca Torres Amat. Curial 1986.
- PORTALS MARTÍ, Joan; "Allotjaments militars al Baix Montseny. El Memorial de Sant Celoni (1653-1657)". *Monografies del Montseny/20*. Amics del Montseny. Viladrau 2005.
- REGLÀ, Joan; *Els virreis de Catalunya*. Ed. Teide. Barcelona 1956.
- SALES, Núria; *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar. Vol 4. Els segles de la Decadència (segles XVI-XVII). 7ª edició, novembre 2004.
- SALRACH, Josep M.; DURAN, Eulàlia; *Història dels Països Catalans 2*, coordinada per A. Balcells. EDHASA. Barcelona 1982
- SIMÓN TARRÉS, Antoni; *La plaga de la llagosta de 1684-1688 a Catalunya* Universitat de Girona. Biblioteca. 2003.
- ; *Pagesos, capellans i industrials de la marina de la Selva*. Biblioteca Torres Amat. Curial. Barcelona 1993.
- SOLDEVILA, Ferran; *Història de Catalunya*. Vol. III. Editorial Alpha Barcelona 1962.
- VILAGELIU, Jaume; *Estampes històriques de Sant Celoni*. Impremta Bilbeny. Sant Celoni 1976.
- VILAR, Pierre; *Catalunya dins l'Espanya Moderna II*. Curial edicions. Barcelona 1986.